

Hakîm Ata'nın Ahir Zaman Kitabı

Araş. Gör. Münevver TEKCAN*

Özet: XII. ve XIII. yüzyıllarda Orta Asya'da ve Türkistan'da Yesevîlik geleneğinin kurulmasında ve yayılmasında önemli yeri olan Süleyman Hakîm Ata, Ahmed Yesevî'nin üçüncü ve Türkler arasında en çok tanınan halifesidir. Daha çok Harezmi bölgesinde faaliyet gösteren Süleyman Hakîm Ata'nın eserlerinden biri de *Âhır Zamân Kitâbı*'dir. Bu yazıda, eserin değişik nüshaları karşılaştırılarak transkripsiyonlu metni, nüsha farkları, gramer dizini ve sözlüğü verildi.

Anahtar Kelimeler: Yesevîlik, Süleyman Hakîm Ata, *Âhır Zamân Kitâbı*.

Giriş

Türk Tasavvuf Edebiyatı'nın yetiştirdiği Süleyman Hakîm Ata (ö. 582/1186-87), Ahmed Yesevî'nin (ö. 562/1166-67) üçüncü ve Türkler arasında en çok tanınan halifesidir. Doğum yeri ve tarihine dair kaynaklarda kesin bilgiler bulunmamaktadır. Onun daha ziyade mankabelere dayanan efsanevî bir hayatı olmuştur. Süleyman Hakîm Ata'nın hayatı ve eserleri ile ilgili olarak değişik kaynaklarda bilgiler yer almaktadır. Geniş bilgi için bk. Buhârî: vr. 97^b-98^a; Okuyucu: 1995-26, 46, 55; Lâhûrî: 1312/1984- 534; Köprülü: 1981-88, 95; Eraslan: 1996-348; Hofman: 1969-227, 234; Hakkul: 1991; DeWeese: 2000-573, 574).

Ahmed Yesevî'nin hikmetleri tarzında yazdığı manzumeleriyle Orta Asya'da ve Türkistan'da hikmet geleneğinin yayılmasında, geliştirilmesinde etkili olan Süleyman Hakîm Ata'nın bilinen eserleri şunlardır: *Bakırgan Kitâbı*, *Divân-ı Hikmet* tarzında dinî-sofiyane şiirleri içine alan değişik Yesevî şairlerinin de şiirlerinin yer aldığı bir eserdir. Geniş bilgi için bk. Hakkul: 1991; Tekcan: 1997. *Kıssa-i Hazret-i İmâm-ı A'zam*, *Yarım Alma Kitâbı* adıyla da bilinmektedir, bk. Tekcan 2003: 121-168. *Hazret-i Meryem Kitâbı*, Hazret-i Meryem'in ölümünü konu alan manzum bir risaledir. *Vefât-nâme-i Bibi Meryem* adıyla da bilinen bu eser, tarafımdan yayına hazırlanmıştır.

* Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi / KOCAELİ muneverturkan@hotmail.com

Çalışmamıza konu olan *Âhir Zamân Kitâbı*, *Takı 'Aceb'* (Hofman: 1969-227, 231) ve *Kıyâmet-nâme*² adlarıyla da bilinmektedir. Eser, H. 1166, M. 1752/53 tarihlerinde istinsah edilmiştir (Hofman: 1969- 231). Bu nüshayı elde etmemiz mümkün olmadı. Ancak *Dîvân-ı Hikmet*'in İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan nüshasında bu eser, başlıksız bir manzume olarak yer almaktadır, İÜ TY 1260: 88^b- 92^b vr.

Âhir Zamân Kitâbı ilk baskısı 1847'de olmak üzere farklı tarihlerde Kazan'da basılmıştır. E. A. Malov, *Âhir Zamân Kitâbı*'nı 1847 ve 1860 Kazan baskılarını karşılaştırarak nüsha farklarını vermiş ve eseri Hristiyanlık inancı açısından tenkit ederek Rusça çevirisiyle yayımlamıştır. bk. Malov: 1897-1, 27.

Yesevîlik geleneğinde yazılmış hikmetler, yazılı edebiyata olduğu kadar sözlü geleneğe de ait olduklarından zamanla bu eserlerde yayıldıkları sahaya göre değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu manzumelerin yazıldığı sahanın ve müstensihin dil özelliklerini yansıtmaları da gözönüne alındığında iki nüsha arasındaki farkların oldukça fazla olduğu görülmür. Ayrıca metnin farklı nüshalarında yer alan dörtlüklerin sıra ve sayı bakımından da farklılıkları bulunmaktadır. Her iki nüshada da kapalı /e/ Arap harfli metinlerde yazılmış ya da yazılmamış olsun metnin transkripsiyonunda gösterildi. Hazırladığımız metnin ele aldığımız nüshalarında da ses, şekil ve kelime farklılıklarının dipnotta gösterilemeyecek kadar çok olması sebebiyle İstanbul Üniversitesi nüshası ile Kazan baskısının³ transkripsiyonlu metinleri ayrı ayrı verildi. E. A. Malov neşri ile 1907 Kazan baskısı karşılaştırılarak iki basma nüshanın farkları dipnotta gösterildi. Metinlerin tam bir gramer dizini verildi.

Şimdiye kadar eserin vezni, kaynaklarda *Arüz'un hecez bahri* olarak ifade edilmişse de eser 12'li hece vezniyle yazılmıştır, bk. Hofman: 1969- 231; Arat: 1993-103. Metinde vezin bozuklukları mümkün olduğunca tamamlanarak [] içinde yazıldı. Bu aksaklıkların bir bölümü de dipnotlarda belirtildi.

Konusu, kıyamet gününün alâmetleri, kıyamet günü hakkında Müslümanlar arasında yayılmış inançlar olan eserde, gelecekte vuku bulacak bazı olayların kesin tarihlerinin verilmesi, bu bilgileri kabul edenlerle hurafe olarak bakanların

¹ Kazan Devlet Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümünde Nr. 2671 "Kul Süleyman'ın Taki Gacep Poeması" olarak kayıtlı olan eseri elde etmek şimdilik mümkün olmadı.

² T. S. Abuladze, Dr. Iluriadze, *Türkçe Yazmalar Kataloğu*, 2004 Tbilisi, s.142. Bu nüshayı da görmemiz şimdilik mümkün olmadı.

³ *Âhir Zamân*, Kazan 1907.

arasında XIX. yüzyılda büyük tartışmaların çıkmasına yol açmıştır (Arat: 1993-103). Eserdeki olayların tasvirine, canlandırılmasına bakıldığında şairin zengin bir hayal gücüne sahip olduğu görülmektedir. Peygamber'in, ümmetinin günahlarını affettirmek için durmadan didinmesi, Allah'ın müslümanlara cenneti vaat ettikten sonra insanların ferahlık duyması, canlı tasvirlerle dile getirilmiştir. Deccal'ın, Dabbetü'l-arz'ın ortaya çıkması, Hz. Âdem'le Hz. Muhammed'in oğul-baba olarak bir araya gelmeleri ve Hz. Peygamberin öbür dünyada ümmetinin günahlarını affettirmek için yalvarıp yakarması konu edilmektedir.

Kısaltmalar

Ar.: Arapça

bk.: bakınız.

c.: cilt.

Elr.: ENCYLOPAEDIA IRANICA

Far.: Farsça

H.: Hicrî.

IOAIE: İzvestiya Obşçestva Arheologii, istorii i etnografii pri İmperatorskom Kazanskom Üniversitete, Kazan.

İÜ: İstanbul Üniversitesi.

K1: *Âhir Zamân Kitâbı*, Kazan 1897, Kniga o poslednem vremeni (İli o koçine mira)", *IOAIE*, T. 14 Kazan.

K2: *Âhir Zamân*, Kazan 1907: Özbekistan Fenler Akademisi Ebu Reyhan Birunî Namındaki Şarkşinaslık Enstitüsü Taş Basmalar Bölümü Envanter Numarası: 18948

k.a.: kişi adı.

Ktp.: Kütüphanesi.

M.: Milâdî.

nr.: numara.

ö.: ölümü.

S.: sayı.

s.: sayfa.

vr.: varak.

y.a.: yer adı.

I. İÜ NÜSHASI

1

88b Yérni néçük yarattı kökni hemân¹
Aynı néçük yaratdı künni hemân

II. KAZAN BASKISI

K21 Yérni nétek yarattı érse kökni hemân¹
Aynı nétek yarattı érse künni hemân

I

1 Bu dördlükte 1. ve 2. mısraların vezni bozuk.

2 Bu mısraın vezni bozuk.

II

1 Bu dördlükte 1. ve 2. mısraların vezni bozuk

Enbiyā resüllerni ayıtsam tamām
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

2

Zamāne āhir[ī] bolsa néler bolğay
‘Ālimler çağır içi[ben] zinā kılğay tolğay
Dünyāğa [hem] türlük türlük belā tolğay
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

3

[Ol] ér hatun harābātda çağır içkey
Bilip turup bilmes yanlıg işler kılğay
Dünyā içre mēn-mēn téyü kögsin
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

4

Allāh téyü Hāq yādını yād kılmağay
‘Ālimler ‘ilmin eşitip yalğan tégey
Başığa [ol] ecel okın kélmes bilgey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

5

Mesācid, mihrāb medrese qurup qalğay
Pehrīzlik érenlerdin hīç qalmağay
Zālimler mazlūmlarğa [hīç] dād bérmegey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

6

Seyyid-i sādāt ‘ālimler çağır içkey

Helāl koyup harām işke harīş bolğay
Hāq te‘ālā belā kamuğın tamām açqay²
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

7

Ne şad qavmi eger kélse néler bolğay
Köp hatunlar érerige harām bolğay
89a İslām bilmes bed-baht la‘īn helāl dégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

Enbiyā mürsellerni ayıtsam tamām
Andın artuq taqı ‘aceb denleri var

2

Zamāne āhirī bolsa néler bolğay
Dünyāğa [hem] türlük türlük belā
‘Ālimler çağır içi[ben] zinā kılğay
Andın artuq taqı ‘aceb denleri var

3

[Ol] seyyid-zāde ‘ālimler çağır içkey
Helāl koyup harām işke harīş bolğay
K23 Hāq te‘ālā belā kamuğın tamām kergey açqay²
Andın artuq taqı ‘aceb denleri var

4

[Ol] bahtlılar harām birle harīş bolğay
Köp hatunlar érerine harām bolğay
[Ol] İslām bilmez bed-bahtlar şād-mān bolğay
Andın artuq taqı ‘aceb denleri var

5

Zamāne āhirī bolsa ‘ālimler azğay³
Mü‘minlerniñ oğlu kıızı yesir bolğay
Kāfirler uftanmayın mēn-mēn tégey
Andın artuq taqı ‘aceb denleri var

6

[Ol] Deccāl mel‘ün çıkuban Rüm’ğa varğay

Mehdī çıkdı déyü Deccāl’ğa haber bolğay
Seksen miñ cehūd pīri [anda] cem‘bolğay
Andın artuq taqı ‘aceb denleri var

7

K24 Deccāl mel‘ün Hōrāsān’ğa sefer kılğay
[Ol] İslām bilmez bed-bahtlar şād-mān bolğay
Mehdī barup Bağdād tapa uruş kılğay
Andın artuq taqı ‘aceb denleri var

² Bu mısraın vezni bozuk.

³ mü‘min مومين şeklinde yazılmıştır.

K2

⁴ şehirlerde vezin gereği şehirlerde okundu.

³ Bu mısraın vezni bozuk// yesir: yesir K2

⁴ çıkup: çıkup K1//ravzasığa: ravzasına

8	Zamāne ahīr[ī] bolsa néler bolğay Mü'minlerniñ ³ esīr oğul kıızı bolğay Kāfirlerni ölmeyin bendem degey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	8	[Ol] müselmānlar Mehdī tapa cem'bolğay Kün tutulup ğavğā kopup hey-hāt bolğay [Ol] Muḥammed ümmetleri nāliš kılğay Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
9	Toķuz yüz toķsan dörd[d]e [ol] deccāl kélgey Uşal mel'ün Teñri-mén dép da'vā kılğay Uluğ kiçik şehirlerde ⁴ vāveş bolğay Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	9	Mehdī çıkup ⁴ Mekke tapa sefer kılğay [Ol] Muḥammed ravzasıya yüzün sürtkey [Ol] ravzadın āvāz çıkup 'İsā tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
10	[Ol] deccāl mel'ün çıkıban Rüm'ge kélgey Miskīn cehūd [u] tersā [anda] cem' bolğay İmām Mehdī çıktı dip deccāl haber bergey ⁴ K25 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	10	'İsā iney tamām tükel toķuz yüzde [Ol] deccāl'ni öltürgeyler biliñ anda [Ol] Mehdī'ni imām kılğay 'İsā anda Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
11	Deccāl mel'ün Ḥorāsan'ga sefer kılğay İslām bilmes bedbaht la'īn şād-mān bolğay [Ol] müselmānlar Mehdī ⁵ dében cem' bolğay Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	11	'İsā 'aleyh kökdin iney fermān birle Mehdī turup selām kılğay ta'zīm birle Ādemī zād oğlu aytur fermān birle Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
12	İmām-ı Mehdī Bağdād'da uruş kılğay Kün tutulup türlüq karanğuluk bolğay Muḥammed'niñ ümmetleri ⁶ feryād kılğay Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	12	Toķķuz yüzde on beşde [ol] Ye'cüc çıkğay Mehdī birle 'İsā barup Tūr'ga aşķay ⁶ Ol kāfirler bu dünyānı tamām kılğay Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
13	İmām Mehdī Mekke sarı sefer kılğay [Ol] ravzadın avāz çıkķay 'İsā degey Muḥammed[niñ] ravzāsıya yüzün sürtkey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	13	Hevādin kuşlar ini[ben] taşlar atķay Ol taşlar [ol] Ye'cüclerni helāk kılğay Ol Uğanım heybet birle hūküm ⁷ kılğay Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
14	89b 'İsā kélgey tamām tükel toķuz yüzde [Ol] Deccāl'ni öltürgeyler biliñ anda [Ol] Mehdī'ni imām kılğay 'İsā anda	K26	[Ol] Toķķuz yüzde hem yene bir iş kopķay Dābbetü'l-'arż çıkğay Qur'an köterilgey [Ol] Muḥammed ümmetleri nāliš kılğay

⁴ Bu mısraın vezni bozuk

⁵ *Mehdī* مهدی biçiminde yazılmıştır.

⁶ ümmet kelimesi او ممت biçiminde yazılmıştır.

⁶ *aşķay*, *aşğay* K1

⁷ hūküm vezin gereği hūküm okunmuştur.

Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
15	15
‘İsā anda kökdin kélgey fermān birle	[Ol] toqkuz yüzde yene bir ‘aceb kılğay
Mehdī yörüp selām kılğay ta‘zīm birle	[Ol] İsrāfīl fermān birlen şūrun ürgey
İmām-zāde ‘aleyk alğay ikrām birle	Yér kök ara tirig cānlar hīç kılmağay
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
16	16
‘İsā yörüp [ol] deccālın helāk kılğay	[Ol] İsrāfīl fermān birle şūrun ürgey
[Ol] Mehdī birle ikkelesi cem‘ bolğay	[Ol] ‘Azrā‘īl öz cānını özi alğay
İmām-ı Mehdī dīn birle ‘amel kılğay	Meñü bākī ol Uğanım özi kılğay
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
17	17
[Tükel] toquz yüz onbéşde Ye‘cüc çıqqay	Kırk yıldın soñ [ol] İsrāfīl şūrun ürgey
‘İsā birle Mehdī qopup Tūr‘ga aşqay	[Ol] ikinçi sūrıñı [sén] ürgil tégey
Ol kāfirler bu dünyānı tamām alğay	K27 Bendelerim yéryüzine qopsın tégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
18	18
Ol Uğanım heybet birle hūkūm ⁶ kılğay	[Ol] İsrāfīl fermān birle şūrun ürgey
[Ol] hevāda qūşlar uç[ban] taşlar atqay	Kamuğ cānlar tenlerige kirüp kélgey
[Ol] qūşlar Ye‘cüclerni helāk kılğay	Yaş olan ték ādem oğlı baş kötergey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
19	19
Toquz yüz toqsan yettide bir ün kélgey	Ol Uğanım kazī bolup hūkūm ⁷ kılğay
Dābbetü‘l-‘arz hem taqı anda çıqqay	[Ol] Muḥammed şefā‘atke kélip turğay
Muḥammed’niñ ümmetleri nāliš kılğay	Melā‘ikler peygamberler titrep turğay
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
20	20
Toquz yüz toqsan béşde ‘aceb kélgey	Cebra‘īl feriştelerni başlap kélgey
[Ol] İsrā‘fīl fermān birle şūrnı ürğay	İnançımız yā Muḥammed sén-sén tégey
90a Yér ü ⁷ kök tolup zamāne āḥir bolğay	Hāq katında séndin ‘ināk yoqdır tégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var
21	21
[Ol] İsrā‘fīl fermān birle şūrnı ürğay	K28 Ādem Ata özi yığlap yügrüp kélgey
Yér[de] kökte tirig cānlar [hīç] kılmağay	Mūsī-Kelīm mürsellerni başlap kélgey
‘Azrā‘īl [anda] öz cānnı özi alğay	Muḥammedniñ boynın qucuq qardaş tégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar	Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

⁶ *hüküm* vezin gereği *hüküm* okundu K1

⁷ *biçiminde* yazılmıştır.

⁷ *hüküm* vezin gereği *hüküm* okundu // *kélip: kélüp*

22
 Kırk miñ yıldın soñ İsrâfîl'ni bérğüzgey
 Üçinçi sūmı [sén émdi] ürgül dégey
 Bendelerim yéryüzige kélsün dégey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

23
 [Ol] İsrâfil fermân birle şürin ürgay
 Qamuğ cânlar tenlerige kirip kélgey
 Otlar dék âdem oğlu baş[ın] kötergey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

24
 Ol Uğanım heybet birlen hüküm⁸ kılğay
 Kudret birle [ol] hălâyıklar cem' bolğay
 Kéliñ émdi namâz cevâbnı bérinç dégey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

25
 Ol Uğanım kâzî bolup su'al sorğay
 Melâ'ikler peygamberler titrep turğay
 Ol Muḥammed şefâ'atke kélip turğay
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

26
 Cebra'îl feriştelemi başlap kélgey
 Ol Âdem Atamız [özi] yığlap kélgey
 Muḥammed[ni] boynın quçup balam dégey
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

27
 90b Muḥammed'nin 'aşâbesin tikip turğay
 Kamuğ ol maḥşer [halkı] yığılap kélgey
 Muḥammed yörüp anda 'arz kılğay
 Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

28
 Melâ'ikler peygamberler dem urmağay

22
 [Ol]İbrâhim Muḥammed'ke millet tégey
 [Ol] Cebra'îl Muḥammed'ke tavâf kılğay
 Qamuğ⁸ uluğ feriştelar yığlap turğay
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

23
 Ebû Cehil⁹ otdın tonın kényüp kélgey
 Şefâ'atın bizdin dirîğ kılma tégey
 Muḥammedniñ ḥazretine kélüp turğay
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

24
 [Ol] dünyâda bilmez boldum mén-mén tégey
 Tamuğ içre 'azâb[lar]nı kördim tégey
 Raḥmet séndin bu kün méni tutğıl¹⁰ tégey
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

25
 [Ol] Muḥammed¹¹ secde kılğay başın urğay
 Közlerindin qaṭre qaṭre yaşlar aqğay
 Şefâ'atın dirîğ kılma méndin tégey
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

26
 'Abdü'l-muṭṭalib 'Abdullâh'ğa balam Tégey¹²
 Muḥammed'nin élin tutup yüzün öpkey
 Tutup alu[ban] köterdim on kün tégey
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

27
 [Ol] Muḥammed anasığa ta'zîm kılğay
 Anasıniñ boynun quçup ana tégey
 Kiciklikdin yetim kaldım¹³ séndin tégey
 Andın artuq taqı 'aceb deñleri var

28
 K210 Muḥammed 'Abdü'l-muṭṭalib'ğa balam tégey¹⁴

⁸ kamuğ: kamu K1

⁸ hüküm vezin gereği hüküm okundu //bu dörtlükte, vezni bozuk

⁹ ümmetiñge متذكه ; düşmen دشمن

biçiminde yazılmış.

¹³ kaldım: kaldım K2

¹⁴ Bu mısraın vezni bozuk

⁹ Cehl vezin gereği Cehil okundu, 3. 3. mısraın

¹⁰ tutğıl: koyğıl K1

¹¹ Muḥammed: Muḥammed'e K1

¹² Bu mısraın vezni bozuk

Ağzın açıp söz aygalı had bolmağay
Muhammed Rabbim Allāh Uğan dégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

29

Ol Uğanımdın nidā kélgey dostum dégey
Şarāb-hor bī-namāznı qoyma dégey
Ümmetiñge¹⁰ düşmenlerim uşal dégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

30

Muhammed öz halkını başlap bargay
Ol şırātını körüben hayrān kalğay¹⁰
Ümmetlerim hālī müşkil boldı dégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

31

Zebāniye halāyıkını kélgey sürüp
Él aldıda otluğ gürzin tutup turğay
Muhammed dép barı halklar feryād kılğay
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

32

Muhammed nidā ünin eşitip kélgey
Vāy ümmetim dép alarnı yād kılğay
Élgige ‘aşā alıp yügürüp yörgey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

33

Muhammed zebāniyetga heybet kılğay
Tamuğnı otuğa [anda] hamle kılğay

91a Ümmetlerim köydürmegil adeş dégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

34

Tamuğdın [ol] melekler¹¹ çıqıp kélgey
Muhammed’niñ hazretiğa kélip turğay
Şefā’atıñ dirığ kılma bizdin dégey
Andın artuq taqı ‘aceb künleri bar

[Ol] maḥbūb cānlar körüben ‘ibret alğay
Melā’ikler peygamberler şād-mān bolğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

29

[Ol] Cebra’il yaraqını tutup turğay
[Ol] İsrāfil sağ qolundın tutup turğay
[Ol] ‘Azrā’ıl mīzānını başup turğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

30

Ol Muhammed ‘alemin tiki[ben] turğay
Kamuğ ol maḥşer halkı kélü[ben] turğay
Ol Muhammed [hem] turuban ‘arz kılğay
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

31

Melā’ikler peygamberler dem urmağay
Ağız açıp söz aygalı hāl bolmağay
Ol Muhammed Rabbim Allāh Uğan tégey
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

32

Şarāb içüp şeytān birlen harīş bolğan
Bēş emr [birle] fermānınga huccet kılğan
Mén ménlikidin ménim birlen dā’vā kılğan
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

33

Uftanmaqtın mañlayındın térler aqğay
Nedāmet eşitüp Muhammed koyı
bağğay

Ümmetlerim ‘afiv¹⁵ kılğıl Allāh tégey
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

34

Ol Uğanım heybet birlen hūküm¹⁶ kılğay
Kamuğ ol maḥşer halkın sürün tégey
[Ol] tamuğ üzre şırātını tartıñ tégey
Andın artuq taqı ‘aceb deñleri var

¹⁰ Bu mısraın vezni bozuk.

¹¹ melekler ملائكة

¹⁵ ‘afiv vezin gereği ‘afiv okundu

¹⁶ hūküm vezin gereği hūküm okundu

35

Muhammed h  zret y  tip yügrüp k  lgey¹²
  mmetlerim h  l   müşkil boldı d  gey
Va'dge [  mdi] vef   k  lg  l Mevl  m d  gey
Andın artu   taşı 'aceb künleri bar

36

M  s   Kel  m   opuban yügürüp k  lgey
Muhammed'ge k  liben pendler b  rgey¹²
Bu [k  n] 'ara    t k  nid  r   ayda   d  gey
Andın artu   taşı 'aceb künleri bar

37

[Ol] Muhammed secde birlen me    l bolğay
M  s   Kel  m Rabbim tüyü du'   k  lgay
Ol      r y  r¹⁴ bar  aları   m  n d  gey
Andın artu   taşı 'aceb künleri bar

38

Ol Uğanım nid   kılıp dostum d  gey

On sekkiz mi   '  lem fa  r  ¹⁵ Res  l d  gey
    m  n s  ni  n bolsun   mdi dostum d  gey
Andın artu   taşı 'aceb künleri bar

39

  mmet  ne tamuğ   ar  m kıldım d  gey
Rey    n at     ost  nlar  m b  rd  m d  gey
F  ri   tut    l [s  n]     li  ni   mdi d  gey
Andın artu   taşı 'aceb künleri bar

40

91b Muhammed h  zretid  n s  y  n  p ba    ay
M  s   Kel  m   olda   bolup birle k  lgey
  a     a  ıda sizd  n 'in     yoktur d  gey
Andın artu   taşı 'aceb künleri bar

35

K212 [Ol] Muhammed ma    er h  alk  n başlap bar  ay
  r    t  n   körüben [anda] 'ibret al  ay
  mmetlerim h  l   müşkil boldı t  gey
Andın artu   taşı 'aceb d  nleri var

36

Zeb  n  ler h  al  y  k  n   sürüp k  lgey
  llerine otd  n g  r  z   tutup turgay
Muhammed'ke ma    er h  alk   fery  d k  lgay
Andın artu   taşı 'aceb d  nleri var

37

Muhammed fery  d   n  n     t  p turgay
V  h [ol] m  nim ümmetlerim   ay   t  gey
  line 'a   alup yügürüp k  lgey
Andın artu   taşı 'aceb d  nleri var

38

[Ol] Muhammed zeb  n    a heybet
ur  ay
Tamu  n  n ot    a [anda] h    m¹⁷ k  lgay
K213   mmetlerim k  y  d  rmeg  l   te   t  gey
Andın artu   taşı 'aceb d  nleri var

39

Tamuğ   re mel  'ikler çıkıp k  lgey
[Ol] Muhammed h  zretine kılıp turgay
  f    'atın dir       ılma bizden t  gey
Andın artu   taşı 'aceb d  nleri var

40

Muhammed h  zretine yügürüp bar  ay
  mmetlerim h  l   müşkil boldı t  gey
'Ahd  na vef   k  lg  l [sen] Mevl  m t  gey
Andın artu   taşı 'aceb d  nleri var

¹² metinde *k  lgey yügürüp* biçiminde geçiyor.

¹³ Bu mısraın vezni bozuk

¹⁴ metinde *y  rlar* olarak geçen kelime vezin gereği
y  r olarak alındı.

¹⁵ *fa  r* ف  ر biçiminde yazılmış.

¹⁷ *    m* vezin gereği *    m* okundu

41	Mūsā Kelīm anda turup nidā kılğay Kamuğ ol maşşer halkı[ğa] yörün dégey Muḥammed'ge 'ināyetler boldı dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	41	Müşā Kelīm kopuban yügürüp bargay Muḥammed'ke kélüben [hem] haber bérgey Ol heybet kün[ni] bu kün boldı tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
42	Kamuğ ol maşşer halkı şād-mān bolğay Atamız Ādem Ata yığılap kélgey Muḥammed'niñ boynın kuçup balam dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	42	K214 [OI] Muḥammed secde birle meşğül bolğay Musā Kelīm Rabbim téyu du'ā kılğay Ol çār yār ¹⁶ barçaları ümmet tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
43	İbrāhim'ge Muḥammed yügürüp kélgey Cebra'ıl Muḥammed'ni tavāf kılğay Kamuğ ol maşşer halkı yığılap kélgey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	43	Uğanımdın nidā kélgey dostum tégey On sekkiz miñ 'ālem fahrı Resül tégey Ėmdi hüküm ¹⁹ sendin bolsun Ahmed tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
44	Ebü Cehil ¹⁶ otdın tonlar kėyip kélgey Muḥammed'niñ ḥazretige kėlip turğay Şefā'atıñ dirığ kılma oğlum dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	44	Ümmetiñe tamuğ ḥarām kıldı[m] tégey Reyhān athıḡ bostānlarnı vérdim tégey Fāriḡ tutkıl [sén] köñülni dostum tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
45	Bilmeslikdin saña münkir boldum dégey Tamuğ içre 'azāblarnı kördüm dégey Kerem sendin bu kün méni kılğıl dégey ¹⁷ Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	45	[OI] Muḥammed ḥazretine sunup baḡğay Mūsā Kelisim yoldaş bolup birge kélgey K215 Kamuğ [ol] maşşer halkı [siz] kėliñ tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
46	Muḥammed'niñ ayağığa başın koyğay Közleridin қағре қағре yaşı aḡğay Şefā'atıñ sığınıp kėldim dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	46	Kamuğ ol maşşer halkı [hem] şād-mān bolğay Atamız Ādem özi yügürüp kélgey Muḥammed'niñ boynun kuçup olğum tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
47	'Abdullāh 'Abdü'l-muṭṭṭalib yügrüp kélgey İmine [ol] Muḥammed'niñ yüzin öpkey Toḡuz ay toḡuz kün köterdim dégey Andın artuq taqı 'aceb künleri bar	47	[OI] Muḥammed atam anam kėliñ tégey Kamuğ ümmetlerim yüzin körün tégey Uğanım 'ināyet kıldı bizge tégey Andın artuq taqı 'aceb deñleri var
48		48	

¹⁶ Ebu Cehl vezin gereği Ebu Cehil okunmuştur

¹⁷ Bu misraın vezni bozuk ²⁰ 'avf'vezin gereği 'afiv okundu

¹⁹ hüküm vezin gereği hüküm okundu

Muhammed atasığa ta'zîm kılğay
Atası boynın kuç[uban] balam dégey

Kiçiklikde séndin yetîm qaldım dégey

Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

49

Muhammed körüşüben atam dégey
Muhib qullar yığlaşuban figân kılğay
Melâ'ik peygamberler şâd-mân bolğay
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

50

Cebrâ'îl behîştin Burak alıp kélgey
[OI] Miqâ'îl qoltuğın tutup turğay
[OI] 'Azrâ'îl üzengüsün basıp turğay
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

51

[OI] Muhammed atam anam keliñ dégey
Qamuğ barça evlâdlarım yörün dégey
Ol Uğanım 'inâyetler kıldı dégey
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

52

Muhammed mahşer halkıdın başlap kélgey
Qamuğ ol hür gılmân [anda] qarşu kélgey
Sekkiz uçmağ⁶ nûrı birle pür-nür kélgey
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

53

92b Qul H'âce Aḥmed tã'at kılğıl 'afv kılğay

Ol Uğanım tã'at birle raḥîm kılğay
Âḥiret esbâbını [hem] karâr bergey
Andın artuq taqı 'aceb künleri bar

Qamuğ mahşer halkın ol başla[ban] kélgey
Qamuğ ol hür gılmân [anda] qarşu
kélgey

Sekkiz uçmağ nûrı birlen pür-nür
bolğay

Andın artuq taqı 'aceb denleri var

49

Qul Süleymân tã'at kılğıl 'afiv²⁰ kılğay
[OI] Uğanım esbâbını qavî vergey
Âḥiretde tã'at birlen raḥîm kılğay
Andın artuq taqı 'aceb denleri var

⁶ او چماح biçiminde yazılmıştır.

A

‘**Abdullāh** *k.a.*: Hz. Muhammed’in babası

‘**A.** I/47; ‘**A.+ğa** II/26

‘**Abdū’l Muṭṭalib** *k.a.*: Hz. Muhammed’in büyük babası

‘**A.** I/26, I/47; ‘**A.+ğa** II/28

‘**aceb** *Ar.*: acaba

‘**a.** I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49

aç-: açmak

a.-kay I/6, II/3; **a.-ıp** I/28; **a.-up** II/31

Ādem *k.a.*: Âdem peygamber

Ā. ata II/21; **Ā. atamız** II/26, **Ā.** (ataımız **Ā.** ata) I/42; **Ā.** (Atamız **Ā.**) II/41, II/46

âdem *Ar.*: adam, kişi

â. oğlu I/23, II/18

âdemî *Ar.*: insanoğlu, insanlık

â. zâd oğlu II/11

‘**afiv** < *Ar.* ‘**aff**: af; krş. ‘**afv**

‘**a. kııl-** “affetmek” II/33, II/49

‘**afv** < *Ar.* ‘**aff**: af; krş. **afiv**

‘**a.kıl-** “affetmek” I/53

agız: ağız

a. II/31; **a.+ın aç-** I/28

‘**ahd** *Ar.*: ant, yemin

‘**a.+ıña vefâ kııl-** “sözünü yerine getirmek” II/40

‘**aleyhi** *Ar.*: onun üzerine

‘**a.** II/11

âhir < *Ar.*: son, sonunda; krş. **âhîrî**

â. I/2, I/20

âhiret *Ar.*: âhiret, öbür dünya

â. esbâbını I/53; **â.+de** II/49

âhîrî *Ar.*: sonunda; son krş. **âhir**

â. I/2, I/8, II/2

Aḥmed *k.a.*: Hz. Muhammed

A. I/51, II/43

ak-: akmak

a.-ğay I/46, II/25, II/33

alar: onlar

a.+mı yâd kııl- I/32

ald: huzur, ön, nezd

a.+ıda (il a.) I/31

‘**âlem** *Ar.*: ilim

‘**a.+in** ték- I/4

‘**âlem** *Ar.*: âlem, dünya

‘**â.** (on sekkiz miñ ‘**â.** fahırî resûl “Hz. Muhammed”) I/38, II/43

‘**aleyk** *Ar.*: “senin üzerine”

‘**a. al-** “selam almak” I/15

al-: almak

a.-ğay (‘aleyk a.) I/15, **a.-ğay** (cânnı a.)

a.-ğay (bu dünyânı a.) I/17; **a.-ğay** (öz cânnı a.) I/21, II/16

a.-ğay (‘ibret a.) II/28, II/35; **a.-ıp** I/32, I/50; **a.-up** II/37; **a.-uban** (tutup a.) II/26

‘**âlim** *Ar.*: âlim

‘**â.+ler** I/2, I/4, II/5; ‘**â.+ler** (seyyid sâdât ‘â.) I/6, II/2; ‘**â.+ler** (ol seyyid-zâde ‘â.) II/3

Allāh *Ar.*: Tanrı

A. I/4, II/33; **A.** (Rabbim **A.** Ugan) I/28, II/31

‘**amel** *Ar.*: iş, fiil

‘**a. kııl-** “iş yapmak” I/16

âmin *Ar.*: “Öyle olsun; yâ Rab duamızı kabul eyle.”

â. I/37

ana: anne

a. II/27; **a.+m** (atam a.) I/51, II/47;

a.+sığa tâ‘zîm kııl- II/27; **a.+sınğ** boynun kaç- II/27

anda: orada; o zaman

a. I/10, I/14, I/15, I/19, I/52, I/41, II/10, II/30, II/38, II/48
andın: ondan
a. artuḳ I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I/52, I/53, II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49
ara: ara, arasında
a. (yér kök a.) II/15
‘arāṣāt *Ar.:* mahşer yeri
‘a. I/36
artuḳ: artık, başkaca
a. (andın a.) I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I/52, I/53, II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49
‘arz *Ar.:* sunma, sunuş
‘a. kıl- “sunmak” I/27, II/14, II/30
‘aşā *Ar.:* değnek, baston
‘a. I/32; **‘a.+sin** al- II/37

‘aşābe *Ar.:* baba tarafından akraba
‘a.+sin (Muḥammed’nin ‘a.) I/27,
aş- aşmak
a.-ḳay I/17, II/12
ata: baba
a. (Âdem a.) II/21; **a.+m** I/49, **a.+m** anam I/51, II/47; **a.+mız** Âdem I/41, **a.+mız** Âdem ata II/46; **a.+Âdem** Ata I/26, I/41; **a.+sı** I/48; **a.+sığa** I/48
âteş *Far.:* ateş
ā. I/33, II/38
at- atmak
a.-ḳay I/18, II/13
atlıḡ: adlı
a.+lıḡ (reyhân a. bostânlarını) I/39, II/44
āvāz *Far.:* ses
ā. I/13, II/9
ay: ay
a.+mı I/1, II/1; **a.** (toḳuz a.) I/47
ay- söylemek; krş. **ayt-**
a.-ḡalı I/28, II/31
ayaḡ: ayak
a.+ıḡa I/46
ayt- söylemek, demek; krş. **ay-**
a.-ur II/11; **a.-sam** I/1, II/1
‘azāb *Ar.:* keder, eziyet; ahirette günahkârlara bu dünyada işledikleri suçlara karşılık verilecek ceza
‘a.+larmı kör- I/45, II/24
az- azmak, yoldan çıkmak
a.-ḡay II/5
‘Azrā’îl *k.a.:* Azrâil, ölüm meleği
‘A. I/21, I/50; **‘A.** (ol ‘A.) II/16, II/29
B
baba: baba
b.+m II/28
Baḡdād *y.a.:* Bağdat
B. II/7; **B.+da** I/12
baḡîl *Ar.:* cimri
b. (ol b.+ler) II/4
baḳ- bakmak
b.-ḡay I/40, II/33, II/45
bāḳî *Ar.:* ölümsüz
b. (menjü b. ol Uğanım) II/16
bala: çocuk

b.+m I/26, I/42, I/48, II/26
bar: var
b. I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I/52, I/53
barça: hep, bütün
b. (kamuğ b. evlâdlarım) I/51; **b.+ları** I/37, II/42
bar-: varmak, gitmek; krş. **var-**
b.-gay (başlap b.) I/30, II/35; **b.-gay** (yügrüp b.) II/40, II/41; **b.-up** II/7, II/12
barı: bütün, hep
b. halklar I/31
bas-: basmak
b.-ıp tur- I/50; **b.-up tur-** II/29
baş: baş, öncü; başlangıç
b. köter- “baş kaldırmak” I/23, II/18;
b.+ıga I/4; **b.+ın koy-** I/46, **b.+ın ur-** II/25
başla-: başlamak; komuta etmek, yol göstermek
b.-ban II/48; **b.-p kél-** I/26, I/52, II/20, II/21; **b.-p bar-** I/30, II/35
bed-baht Far. talihsiz
b. la‘în I/7, **b.** (İslâm bilmes b. la‘în) I/11; **b.+lar** (ol İslâm bilmez b.) II/4, II/7
behişt Far.: cennet
b.+din I/50
belâ Ar.: büyük felâket
b. (türlük türlük b.) I/2, II/2; **b.** kapuğın aç- II/3; **b.** tamuğın aç- I/6
bende Far.: köle
b.+m I/8; **b.+lerim** I/22, II/17
bér-: vermek; krş. **vér-**
b.-dim I/39; **b.-gey** I/10, I/36, I/53; **b.-gey** (haber) II/41; **b.-iñ** (cevâbını) I/24; **b.-megey** I/5
bérgüz-: verdirmek

b.-güzgey I/22
bés: beş
b. emr birle II/32; **b.+de** (toğuz yüz toğsan b.) I/19, I/20; **b.+de** (on b.) II/12
bil-: bilmek
b.-gey I/4; **b.-iñ** I/14, II/10; **b.-ip** turup bilmes I/3; **b.-mes** (İslâm b. bed-baht la‘în) I/7, I/11; **b.-mes** (bilip turup b. yañlıg) I/3; **b.-mez** (İslâmın b. bed-bahtlar) II/4, II/7; **b.-mez bol-** II/24
bilmeslik: bilmezlik
b.+din münkir bol- I/45
bī-namāz Far.: namazsız, namaz kılmayan
b.+mı I/29
bir: bir
b. I/5; **b.** ün I/19; **b.** nūr I/50; **b.** iş II/14;
b. ‘aceb kıl- II/15; **b.+ge** kél- II/45
birle: ile, birlikte, beraber, krş. **birlen**
b. kél- “birlikte gelmek” I/40; **b.** (fermān b. kél-) I/15; **b.** (ta‘zīm b. kıl-) I/15; **b.** (ikrām b. ‘aleyk al-) I/15,
b. (Mehdī b. ikkelesi) I/16, **b.** (İmām Mehdī b.) I/16, **b.** (‘İsā b. Mehdī) I/17, **b.** (heybet b. hüküm kıl-) I/18, II/13;
b. (kudret b.) I/24; **b.** (fermān b. sürin ür-) I/20, I/21, I/23, II/18; **b.** (sekkiz uçmağ nūrı b.) I/52; **b.** (ta‘at b.) I/53;
b. (haram b. harīs bol-) II/4; **b.** (fermān b. in-) II/11; **b.** (ta‘zīm b. kıl-) I/11; **b.** (fermān b. ayt-) II/11; **b.** (Mehdī b. ‘İsā) II/12; **b.** (Mehdī b. ikkelsi) II/16; **b.** (beş emr b.) II/32; **b.** (secde b. meşgūl bol-) II/42
birlen: ile, birlikte, beraber, krş. **birle**
b. (heybet b. hüküm kıl-) I/24, II/34; **b.** (secde b. meşgūl bol-) I/37; **b.** (fermān b. sürin ür-) II/15; **b.** (şeytān b. harīs bol-) II/32; **b.** (ménim b. dā‘vī kıl-) II/32; **b.** (sekkiz uçmağ nūrı b. pūr-nūr bol-) II/48; **b.** (ta‘at b. rahīm kıl-) II/49
biz: biz
bizge II/47; **bizden** 39. II/39; **bizdin** I/34, II/23

bol- (I): olmak; krş. **ol-**

b.-ğay I/2, I/7, I/8; **b.-sun** I/38, II/43; **b.-gan** II/32; **b.-sa** I/2, I/8, II/2, II/5; **b.-up** I/25, I/40, II/19, II/45; **b.-dum** (münkir b.) I/45; **b.-dum** (bilmez b.) II/24; **b.-dı** (müskil b.) I/30, I/35, II/35, II/40, II/41; **b.-dı** ('inâyetler b.) I/41; **b.-ğay** (harâm b.) I/7, II/4; **b.-ğay** (esîr b.) I/8; **b.-ğay** (vâveş b.) I/9; **b.-ğay** (cem' b.) I/10, I/11, I/16, I/24, II/6, II/8; **b.-ğay** (şâdmân b.) I/11, I/42, I/49; **b.-ğay** (karaçuluk b.) I/12; **b.-ğay** (âhır b.) I/20; **b.-ğay** (meşğûl b.) I/37, II/42; **b.-ğay** (harîs b.) I/6, II/3, II/4; **b.-ğay** (şâd-mân b.) II/4, II/7, II/28, II/46; **b.-ğay** (yesîr b.) II/5; **b.-ğay** (haber b.) II/6; **b.-ğay** (hey-hât b.) II/8; **b.-ğay** (pür-nûr b.) II/48; **b.-mağay** (ağız açıp söz aygâlı hâl b.) I/28, II/31

bostân *Far.:* bahçe

b.+larnı (reyhân atlıg b.) II/44;
b.+larımını (reyhân atlıg b.) I/39

boyun: boyun

b.+nın I/26, I/42, I/48; **b.+nun** II/21, II/27, II/46

bu (I): bu (zamir)

b. I/36,

bu (II): bu (sıfat)

b. dünyânı I/17, II/12 **b.** künni I/45, **b.** kün II/24, II/41

burak *Ar.:* cennete mahsus binek

b. I/50

C

cân *Far.:* can, ruh; sevgili

c.+nı (öz c.) I/21; **c.+ını** al- II/16; **c.+lar** (tırık c.) I/21, II/15; **c.+lar** (kamuğ c.) I/23, II/18; **c.+ lar** (ol mahbûb c.) II/28

Cebrâ'îl k.a.: Cebrâîl, haber meleği

C. I/26, I/50, II/20, II/22, II/29

cehūd *Ar.:* yahudi

c. (miskîn c. tersâ) I/10; **c.** (seksen min c. pîri) II/6

cem' *Ar.:* toplanma

c. bol- "toplanmak" I/10, I/11, I/16, I/24, II/6, II/8

cevâb *Ar.:* cevap

c.+nı bér- I/24

Ç

çağır: şarap

ç. I/2, I/3, I/6, II/2, II/3

çehâr-yâr *Far.:* dört dost, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali

ç. I/37, II/42

çık-: çıkmak; ortaya çıkmak

ç.-dı II/6; **ç.-tı** I/10; **ç.-ğay** II/12, II/14;

ç.-kay I/13, I/17, I/19; **ç.-ıp** I/34, II/39;

ç.-up II/9, II/9; **ç.-ban** I/10; **ç.-ban** II/6

D

dâbbetü'l-'arz *Ar.:* kıyamet yaklaştığında ortaya çıkacağı söylenen yaratık.

d. I/19, II/14

dâd *Far.:* adalet

d. bérme- "adalet göstermemek" I/5

da'vî *Ar.:* dâva, iddia

d. kııl- "iddia etmek" I/9, II/32

deccâl *Ar.:* Mesih'i kıyametten önce öldüreceğine inanan yalancı peygamber.

d. I/9, I/10, I/10, I/11, II/6, II/7; **d.+nı** I/14, I/16, II/10; **d.+ğa** II/6

dem *Far.:* soluk, nefes, an, vakit

d. ur- "soluk almak; bahsetmek" I/28, II/31

deñ *Far.:* denk; benzer

d.+leri II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49

dé- demek, söylemek; krş. **té-**

d.+gey I/7, I/8, I/13, I/22, I/22, I/24, I/26, I/28, I/29, I/30, I/33, I/34, I/35, I/35, I/36, I/37, I/38, I/38, I/38, I/39, I/39, I/39, I/40, I/41, I/42 I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/51; **d.-p** I/9, I/10, I/31, I/32; **d.-ben** I/11

dék: gibi; krş. **dék, tég, ték**
d. (otlar d.) I/23
dirîğ *Far.:* esirgeme
d. I/34, I/42, I/44, II/23, II/25, II/39
dîn *Ar.:* din
d. birle ‘amel kı1- I/16
dost: *Far.:* dost
d.+ım II/44; **d.+um** I/29, I/38, I/38, II/43
dörd: dört
d.+de (tokuyüz toksan d.) I/9
du‘ā *Ar.:* dua
d. kı1- “dua etmek” I/37, II/42
dünyā *Ar.:* dünya
d. içre I/3; **d.+nı** (bu d. tamām al-) I/17;
d.+nı (bu d. tamām kı1-) II/12; **d.+da** II/24; **d.+ğa** I/2, II/2
düşmen *Far.:* düşman
d.+lerin I/29
E
Ebū Cehl *k.a.:* Asıl ismi *Ebu Hikem* olup İslam’a karşı duyduğu kin nedeniyle Hz. Muhammed tarafından *Ebū Cehl* adı verilmiştir.
E. I/44, II/23
ecel *Ar.:* ömrün sonu
e. okın (başığa e. okın kél-) I/4
eger *Far.:* eger
e. I/7
emr *Ar.:* emir, buyruk
e. (bêş emr birle) II/32
enbiyā *Ar.:* nebiler
e. resülleri I/1; **e.** mürselleri II/1
esbāb *Ar.:* sebepler
e.+ını I/53, II/49
esîr *Ar.:* tutsak
e. bol- “tutsak olmak” I/8
evlād *Ar.:* evlat, çocuk
e.+larım I/51
él (I): el; krş. **élig**
é. II/36; **é.+in** (Muhammed’niñ é. tut-) II/26; **é.+ne** ‘aşānı al- II/37
él (II): ülke, il; halk, yabancı
é. aldıda I/31
élig: el; krş. **él**

é. (élgige) I/32
émdi: şimdi
i. I/24, I/38, I/39, II/43
ér- isim fiil
é.-se (yarattı é.) II/1
ér: er
é. hatun I/3; **é.+lerige** harām bol- I/7;
é.-lerine harām bol- II/4
éren: eren
é.+lerdin I/5
éşit-: işitmek
é.-üp II/33; **é.-iben** I/4; **é.-ip kél-** I/32; **é.-üp tur-** II/37
F
fahır *Ar.:* övünme, kıvanç
f.+ı (on sekkiz miñ ‘ālem f. resül) I/38, II/43
fāriğ *Ar.:* rahat, huzurlu
f. tut- “huzurlu olmak” I/39, II/44
ferişte <*Far.:* firişte melek
f.+ler II/22; **f.+lerni** başlap kél- I/26, II/20
fermān *Far.:* buyruk, emir
f. birle (kél-) I/15; **f.** birle (sūrnı ür-) I/20, I/21, I/23; **f.** birle in- II/11, **f.** birle ayt- II/11; **f.** birle sūrnı ür- II/15, II/16, II/18; **f.+umğa** (hüccet kı1-)II/32
feryād *Ar.:* feryat
f. kı1- “feryat etmek” I/12, I/31, II/36
f. ünün éşit- II/37
fiğān *Far.:* inleme
f. kı1- “figan etmek” I/49
G
ğavğā *Far.:* kavga, karmaşa
ğ. kop- “kavga çıkmak” II/8
ğılmān *Ar.:* gençler, cennet uşakları
ğ. (ol hūr ğ.) I/52, II/48
gürzī *Far.:* ağır top; krş. **gürz**
g. II/36
gürz *Far.:* ağır top; krş. **gürzī**
g.+in I/31
H
haber *Ar.:* haber

h. bér- “haber vermek” I/10; **h. bol-** “haber gitmek” II/6; **h. bér-** “haber vermek” II/41

had *Ar.*: sınır; tarif

h. (ağız açıp söz aygali h. b.) I/28

Hak *Ar.*: Tanrı

H. yâdını I/4; **H.** te’âlâ I/6; **H.** kaşıda I/40, II/3, II/20

hâl *Ar.*: hal, oluş, bulunuş; durum

h. kalma- (ağız açıp söz aygali) II/31;

h.+ı (ümmetlerim h.) I/30, I/35, II/35, II/40

halâyık *Ar.*: yaratılmışlar

h.+lar I/24; **h.+ını** sürüp kél- I/31, II/36

halk *Ar.*: insanlar

h.+ı (maşşer h.) II/30, II/36, II/45; **h.+ı** (ol maşşer h.) II/46, I/27, I/41, I/42, I/43; **h.+ın** (ol maşşer h. sür-) II/34; **h.+ın** başlap bar- II/35; **h.+ın** (ol maşşer h. başlaban kél-) II/48; **h.+ını** (öz h. başlap bar-) I/30; **h.+ıdın** (ol maşşer h.) I/52; **h.+lar** (barı h.) I/31

hamle *Ar.*: hamle

h. kıl- “hamle yapmak” I/33

harâbât *Ar.*: meyhaneler

h.+da I/3

harâm *Ar.*: haram

h. bol- “haram olmak” I/7, II/4; **h. kıl-** “haram etmek” I/39, II/44; **h.** işke harîş bol- I/6, II/3; **h.** birle harîş bol- II/4

harîş *Ar.*: açgözlü, hırslı

h. bol- “hırslı olmak” I/6, II/3, II/4, II/32

hâtûn: hanım

h. (ir. h.) I/3; **h.+lar** (köp h.) I/7, II/4

hayrân *Ar.*: şaşırılmış, şaşakalmış

h. kal- “şaşırmak” I/30

hazret *Ar.*: sayın; huzur

h. (Muhammed h.) I/35; **h.+ığa** (Muhammedniñ h.) I/34, I/44; **h.+ige** (Muhammedniñ h.) II/23; **h.+ine** (Muhammed h.) II/39; **h.+ine** (ol Muhammed h.) II/40, II/45; **h.+idin** (Muhammed h.) I/40

helâk *Ar.*: öldürme, yok etme

h. kıl- “öldürmek” I/16, I/18, II/13

helâl *Ar.*: helâl

h. I/7, II/3; **h. koy-** “helâlden uzaklaşmak” I/6

hem *Far.*: hem, ve, aynı zamanda

h. I/19, I/2, I/53, II/14, II/15, II/30, II/741, II/46

hemân *Far.*: tıpkı

h. I/1, II/1

hevâ *Ar.*: hava

h.+da I/18; **h.+dın** II/13

heybet *Ar.*: korku, azamet

h. birle I/18; II/13, II/34; **h.** birlen I/24;

h. (ol h. künni) II/41 **h. ur-** “korkutmak” II/38.

hey-hât *Ar.*: yazık, eyvahlar olsun

h. II/8

hiç *Far.*: hiç

II/15

Horâsân *y.a.*: Horasan

H.+ğa sefer kıl- I/11; II/7

huccet *Ar.*: karar

h. kıl- “karar vermek” II/32

hür *Ar.*: hûri, cennet kızı

h. (ol h. ğılmân) I/52, II/48

hük(ü)m *Ar.*: hüküm

h.+ın I/38; **h. kıl-** “hüküm vermek” I/18, I/24, II/13, II/19, II/34, II/38, II/43

İ

İbrâhim *k.a.*: İbrahim peygamber

İ. II/22

İ.+ge I/43

‘ibret *Ar.*: ibret

‘i. al- “ders almak” II/28, II/35

iç- içmek

i.-key I/3, I/6, II/3; **i.-ip** I/2, II/32, II/2

içre: içine

i. (dünyâ i.) I/3; **i.** (tamuğ i.) I/45, II/24, II/39

ikinçi: ikinci

i. (ol ikinci sūruñı) II/17

ikkele: ikisi

i.+si I/16

ikrâm *Ar.*: ikram

i. birle (‘aleyk al-) I/15
 ‘ilm Ar.: ilim
 ‘i.+in iſit- II/30
 imām Ar.: imam
 i. Mehdī I/10, I/12, I/13, I/14, I/16; i.
 kıl- “imam yapmak” II/10
 imām-zāde Ar.+Far.: imam oğlu; imamların
 soyundan gelen
 i. I/15
 İmine k.a.: Emine
 İ. (ol. İ.) I/47
 ‘ināk Ar.: sarmaş dolaş olma; yakın
 ‘i. I/40, II/20
 inanç: inanç
 i.+ımız II/20
 ‘ināyet Ar.: yardım
 ‘i. kıl- “yardım etmek” II/47; ‘i.+ler
 I/51
 in-: inmek
 i.-gey II/10, II/11; i.-iben II/13
 ‘İsā k.a.: İsa peygamber
 İ. I/13, I/14, I/14, I/15, I/16, I/17, II/9,
 II/10, II/10, II/11, II/12
 İslām Ar.: İslām dini
 İ. bilmes bedbaht la‘īn I/7, I/11; İ. (ol. İ.
 bilmez bed-bahtlar) II/4, II/7
 İsrā‘fīl k.a.: İslām inancına göre kıyametin
 kopacağını boru çalarak bildirmekle
 görevli büyük melek.
 İ. I/20, I/21, I/23, II/15, II/16, II/17,
 II/18, II/29; İ.+ni bērgüz-I/22
 iş: iş; olay
 i. kop- “olay meydana gelmek” II/14;
 i.+ke (harām i.) I/6, II/3; i.+ler (bilmes
 yanlış. i.) I/3
 K
 kāfir Ar.: Tanrıtanımaz, küfreden
 k.+ler I/17, II/5, II/12; k.+lerni I/8
 kal-: kalmak
 k.-dım I/48, II/27; k.-ğay I/5, I/30; k.-
 mağay I/5, I/21, II/15
 kamuğ: bütün
 k. cānlar I/23, II/18; k. ol mahşer I/27; k.
 ol mahşer halkı I/41, I/42, I/43; k.
 barça evlādılarım I/51, k. ol hür gilmān

I/52, k. uluğ feriştelere II/22, II/30, k.
 ol mahşer halkı II/45, II/46, k. ol
 mahşer halkın II/34, II/48, k. ol hūrlar
 gilmānlar II/48
 kop-: kalkmak
 k.-ıp I/17
 kapuğ: kapı
 k.+ın (belā k.) II/3
 karanlılık: karanlık
 k. I/12
 karār Ar.: karar
 k. bér- “karar vermek” I/53
 kardaş: kardeş
 k. II/21
 karşu: karşı
 k. kél- “karşılama” I/52; k. kél-
 “karşılama” II/48
 kaş: huzur, karşı
 k.+ıda (Hak k.) I/40
 kat: huzur
 k.+ında (Hak k.) II/20
 katre Ar.: damla
 k. katre yaş aq- (közleridin) I/46, II/25
 kavī Ar.: sağlam
 k. II/49
 kavm Ar.: kavim
 k.+i (ne şad k.) I/7
 kaydağ: nerede
 k. I/36
 kayu: nerede
 k. II/37
 kazī Ar.: kadı
 k. I/25, II/19
 kelīm Ar.: konuşan, söyleyen; Musa
 peygamber
 K. (Mūsā K.) I/36, I/37, I/40, I/41, II/41,
 II/42, II/45
 kerem Ar.: iyilik
 k. I/45
 kél-: gelmek
 k.-dim I/46; k.-gey I/10, I/14, I/20, I/23,
 I/26, I/27, I/31, I/32, I/34, I/35, I/36,
 I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/47, I/50,
 I/52; k.-gey I/9, I/15, I/19, I/29, II/18,
 II/20, II/21, II/21, II/23, II/36, II/37,

II/39, II/43, II/45, II/46, II/48, II/48;
k.-iñ II/45, II/47;
k.-iñ I/24, I/51; **k.-se** I/7; **k.-sün** I/22;
k.-ip I/25, I/34, I/44, II/19; **k.-üp** II/23,
 II/39, II/30; **k.-iben** I/36 **k.-üben** II/41;
k.-mes I/4

kéy-: giymek

k.-ip kél- I/44 **k.-ip** I/44, **k.-üp** II/23

kıl-: kılmak, yapmak

k.-dı ('ināyetler k.) I/51; **k.-dı** ('ināyet
 k.) II/47; **k.-dım** (harām k.) I/39, II/44;
k.-ğay II/16; **k.-ğay** (zīnā k.) I/2; **k.-ğay**
 (bilmes yanlış işler k.) I/3; **k.-ğay**
 (da'vī k.) I/9; **k.-ğay** (sefer k.) I/11,
 I/13, II/7, II/9; **k.-ğay** (uruş k.) I/12,
 II/7; **k.-ğay** (feryād k.) I/12, I/31,
 II/36; **k.-ğay** (imām k.) I/14, II/10;
k.-ğay (selām k.) I/15, II/11; ('amel k.)
 I/16; **k.-ğay** (helāk k.) I/16, II/13, I/18,
 II/19, **k.-ğay** (hüküm k.) II/13, I/18,
 I/24, II/34, II/38, **k.-ğay** (nālīş k.) I/19,
 II/8, II/14, **k.-ğay** ('arz k.) I/27, II/30,
k.-ğay (yād k.) I/32, **k.-ğay** (hamle k.)
 I/33; **k.-ğay** (heybet k.) I/33; **k.-ğay**
 (du'ā k.) I/37, II/42, **k.-ğay** (nidā k.)
 I/41, **k.-ğay** (ta'zīm k.) I/48, **k.-ğay**
 (fiğān k.) I/49; **k.-ğay** ('afv k.) I/53,
k.-ğay (raḥīm k.) I/53, II/49 (zīnā k.)
 II/2, **k.-ğay** (tamām k.) II/12, **k.-ğay**
 ('aceb)II/15, **k.-ğay** (tavāf k.) II/22,
k.-ğay (secede k.) II/25, **k.-ğay** (ta'zīm
 k.) II/27, **k.-ğay** ('afiv k.) II/49; **k.-ğıl**
 (va'dege k.) I/35; **k.-ğıl** I/45, **k.-ğıl**
 (tā'at k.) I/53, **k.-ğıl** ('afiv k.) II/33,
k.-ğıl (vefā k.) II/40; **k.-ıp** (nidā) I/38;
k.-ğan (huccet k.) II/32; **k.-ğan** (da'vī
 k.) II/32; **k.-ma** (dirīğ k.) I/34, I/44,
 II/23, II/25, II/39; **k.-mağay** (yād k.)
 I/4

kırk-: kırk

k. yıldın soñ II/22, II/17

kız-: kız

k.+ı (mü'minlerin esīr oğlı kızı) I/8;

k.+ı (mü'minlerin oğlı k.) II/5

kiçik-: küçük

k. I/9

kiçiklik-: küçüklük

k.+de I/48; **k.+din** yetīm ḳal- II/27

kir-: girmek

k.-gey I/3; **k.-ip** I/23; **k.-üp** II/18

ḳoldaş-: arkadaş

ḳ. bol-: "arkadaş olmak" I/40

ḳol-: el

ḳ.+undın II/29

ḳop-: ortaya çıkmak

ḳ.-ḳay II/14; **ḳ.-sun** II/17; I/17; **ḳ.-ip**

I/17, **ḳ.-up** II/8; **ḳ.-uban** I/36, II/41

ḳoltuk-: koltuk

ḳ.+ıdın I/50

ḳoy-: koyu; sert

ḳ. baḳ-: "sert bakmak" II/33

ḳoy-: vermek, bırakmak; ulaştırmak

ḳ.-ğay I/46; **ḳ.-up** I/6, II/3; **ḳ.-ma** I/29

kök-: gökyüzü

k. I/20, II/15; **k.+ni** I/1, II/1; **k.+de** I/21;

k.+din I/15, II/11

köğüs-: göğüs, bağır

k.+in (kögsin) I/3

köñül-: gönül

ḳ.+iḡni fārīğ tut-: "gönlünü rahat
 tutmak" I/39; **ḳ.+ni fārīğ tut-**
 "gönlünü rahat tutmak" II/44

köp-: çok

k. I/7, II/4

kör-: görmek

k.-dim II/24; **k.-düm** I/45; **k.-üben** I/30,

II/28, II/35; **k.-ün** II/47

körüş-: görüşmek

k.-üben I/49

köter-: kaldırmak, yükseltmek

k.-dim I/47, II/26; **k.-gey** (baş k.) I/23,

II/18

köteril-: kaldırılmak, yükseltilmek

k.-gey II/14

köydür-: yakmak

k.-megil I/33, II/38

köz-: göz

k.+leridin I/46; **k.+lerindin** II/25

ḳuç-: kucaklamak

ḳ.-up I/26, I/42, II/21, II/27, II/46

ķudret *Ar.*: güç, kuvvet

ķ. I/24

ķul: kul, köle

ķ. I/53, II/49; **ķ.+lar** I/49

ķur'ān *Ar.*: Kur'ān, Kur'ān-ı Kerim

ķ. II/14

ķuru-: kurumak

ķ.-p ķal- I/5

ķuṣ: kuş

ķ.+lar I/18, I/18, II/13

ķūn (I): güneş

ķ. tutul-: "gün tutulması" I/12, II/8;

ķ.+ni I/1, II/1, II/41

ķūn (II): gün

ķ. (on k.) II/26; **ķ.** (bu k.) II/24, **ķ.+ni** I/45, II/41; **ķ.+de** (toķuz k.) I/47; **ķ.+idūr** I/36; **ķ.+leri** ('aceb) I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9, I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16, I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23, I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44, I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I/52, I/53

L

la'īn *Ar.*: lan+etlenmişm, kovulmuş; Allah'ın rahmetinden mahrum kalmış.

l. (İslām bilmes bedbaht l.) I/7, I/11

M

maḥbūb *Ar.*: sevilen, sevgili

m. (ol m. cānlar) II/28

maḥşer *Ar.*: kıyamet günü; ölüerin dirilerek biraraya gelecekleri yer

m. (kamuğ ol m.) I/27, **m.**(kamuğ ol m. ḥalkı) I/41, II/45, II/46; **m.** ḥalkıdın I/52, **m.** (ol m. ḥalkı) II/30, **m.** (kamuğ ol **m.** ḥalkın) II/34, II/48, **m.** ḥalkın II/35, **m.** ḥalkı II/36,

maḡlay: alın

m.+mıdın tirlar aķ- II/33

mazlūm *Ar.*: zulūm görmüş, haksızlığa uğramış

m.+large I/5

medrese *Ar.*: medrese, derslik

m. I/5

Mehdī *Ar.*: doğru yola giren, hidayete eren

M. I/11, I/15; **M.** birle ikkelesi I/16; **M.**

(īmām-ı M.) I/10, I/12, I/13; **M.**

(īmām-ı M. birle) I/16, **M.** (İsā birle

M.) I/17; **M.+ni** imām kııl- I/14; **M.+ni**

II/10, II/6, II/7, II/8, II/9, II/11, II/12

Mekke *y.a.*: Mekke

M. sarı I/13; **M.** tapa II/9

melā'ik *Ar.*: melekler

m.+ler I/25, I/28, I/50, II/19, II/28, II/31, II/39

melek *Ar.*: melek

m.+ler I/34

mel'ūn *Ar.*: lānetlenmiş

m. (uşal m.) I/9; **m.** (deccāl m.) I/10, I/11, II/7; **m.** (ol deccāl m.) II/6

meḡū: ölümşüz

m. bākī ol Uğanım II/16

mescid *Ar.*: Allah'a secde edilen yer, namazgāh, küçük cāmī

m. I/5

meşḡul *Ar.*: meşḡul, bir şeyle uğraşma

m. bol-: "meşḡul olmak" I/37, II/42

mevlā *Ar.*: efendi, sahip

m.+m I/35, II/40

mén: ben; krş. min

m.(Téḡri m.) I/9; **mén** I/45, II/24

méndin II/25; **m.+im** bilren da'vī kııl-

II/32; **m.+im** (ol m. ümmetlerim)

II/37; **m.-men** I/3, II/5, II/24;

ménlik: benlik

m.+ dīn II/32

mihrāb *Ar.*: mihrap

m. I/5

Mikā'īl *k.a.*: Mikail peygamber

M. (ol M.) I/50

millet *Ar.*: dīn, dīn mensupları; ulus

m. II/22

miḡ: bin

m. I/22, I/38, II/6, II/43

miskīn *Ar.*: miskin

m. I/10

mīzān *Ar.*: terazi

m.+m ('Azrā'īl m.) II/29

Muḥammed *k.a.*: Hz. Muhammed

M. I/13, I/25, I/26, I/27, I/28, I/30, I/31, I/32, I/33, I/35, I/37, I/40, I/43, I/48, I/47, I/49, I/51, I/52, II/8, II/9, II/14, II/19, II/20, II/25, II/27, II/28, II/30, II/30, II/31, II/33, II/35, II/37, II/38, II/39, II/40, II/42, II/45, II/47; **M.+niñ** ümmetleri I/12, I/19, I/34; **M.+niñ** hażretige kél- I/42, I/44; **M.+niñ** ayağığa I/46; **M.+niñ** yüzün öp- I/47; **M.+niñ** hażretine kél- II/23; **M.+niñ** élin tut- II/26; **M.+niñ** aşābesin tik- I/27; **M.+ni** boynun şuç- I/42, II/21, II/46; **M.+ni** tavāf kıl- I/43; **M.+ge** kél- I/36; **M.+ge** 'ināyetler bol- I/41; **M.+ke** tavāf kıl- II/22; **M.+ke** millet té- II/22; **M.+ke** feryād kıl- II/36; **M.+ke** haber vér- II/41

muhib *Ar.*: seven

m. kullar I/49

Musā Kelfm *k.a.*: Musa peygamber

M. I/40, I/41, II/41, II/42, II/45, I/36, I/37, II/21

mü'min *Ar.*: mümin, Allah'a iman etmiş olan

m.+lerniñ esir oğul kıızı I/8; **m.+ lerniñ** oğlı kıızı II/5

münkir *Ar.*: inkâr eden

m. I/45

mürsel *Ar.*: gönderilmiş; peygamber

m.+lerni II/1; **m.+lerni** (enbiyâ-yı m.) II/21

müselmân *Far.*: Müslüman

m.+lar (ol m.) I/11, II/8

müşkil *Ar.*: müşkil

m. bol- "müşkül olmak" I/30, I/35, II/35, II/40

N

nâliş *Far.*: inilti, inleme

n. kıl- "inildemek" I/19, II/8, II/14

namâz *Far.*: namaz

n. I/24

nedâmet *Ar.*: pişmanlık, pişman olma

n. II/33

né: ne

n.+ler I/7, I/2, I/7, I/8, II/2

nécük: nasıl

n. I/1, I/1

nétek: nasıl

n. II/1, II/1

nidâ *Ar.*: nida, çağırma, ses verme

n. I/29, II/43; **n. ünin** I/32, **n. kıl-** "seslenmek" I/38, I/41

nür *Ar.*: nur, aydınlık, parlaklık

n.+ı (sekkiz uçmağ n. birle) I/52

O

oğul: oğul, çocuk, erkek evlat

o. kıızı I/8; **o.+um** (*oğlum*) I/44, II/46;

o.+ı (âdemoğlı) I/23, II/18; **o.+ı** (mü'minlerniñ *oğlı* kıızı) II/5; **o.+ı** (âdemî zâd *oğlı*) II/11

ok: ok

o.+ın (ecel o.) I/4

ol: o (zamir)

o. II/48

ol: o (sıfat)

o. eccl oqın I/4; **o.** pehrîzlik érenlerdin

I/5, **o.** müsclmânlar I/11, **o.** İmine

I/47, **o.** kâfirler I/17; **o.** zâlimler I/5,

o. Uğanım I/18, I/24, I/25, I/38, I/51,

I/53, II/13, II/16, II/19, II/34, II/49; **o.**

şuşlar I/18; **o.** atamız Âdem Ata I/42,

o. Âdem Atamız I/26; **o.** (şamuğ o.

maşşer I/27; **o.** Uğanımdın I/29, II/43;

o. şırâtnı I/30, II/35; **o.** çehâr yâr I/37,

II/42; **o.** (şamuğ o. maşşer hâlkı) I/41,

I/42, I/43, II/45; **o.** hür gılmân I/52; **o.**

seyyid-zâde II/3; **o.** beğillar II/4, **o.**

İslâm bilmez bed-bağtlar II/4, II/7; **o.**

kâfirler II/12; **o.** deccâl mel'ün I/10,

II/6; **o.** müsclmânlar II/8; **o.**

Muhammed I/25, I/35, I/48, I/51, II/8,

II/9, II/14, II/19, II/9, II/22, II/25,

II/27, II/30, II/31, II/38, II/39, II/42,

II/43, II/45; **o.** Muhammed'ni I/43; **o.**

deccâlını II/10; **o.** mehdîni II/10; **o.**

Ye'cüc II/12; **o.** Ye'cücclerni helâk kıl-

II/13; **o.** taşların II/13; **o.** toquz yüzde

o. İsrâfil II/15, II/15, II/16, II/17,

II/18, II/29, II/18; **o.** 'Azrâ'îl I/50,

II/16, II/29; **o.** ikinci sūriynı II/17; **o.**

dünyâda II/24; **o.** mağbûb cânlar II/28;

o. Cebre'î II/29; **o.** mahşer halkı II/30, II/46; **o.** tamuğ üzre II/34; **o.** (kamuğ o. mahşer halkın) II/34; **o.** meni ümmetlerim II/37; **o.** 'ahdına II/40; **o.** heybet künni II/41; **o.** hûrlar gilmânlar II/48

ol-: olmak; krş. **bol-**

o.-an II/18

on: on

o. I/38, **o.** künn II/26, II/43; **o.** bêsde I/17, **o.** bêsde (toğkuz yüzde o. bêsde) II/12, **o.** sekkiz miñ 'âlem fahri

ot: ateş

o.+dın I/44, II/23, II/36; **o.+ığa** I/33, II/38; **o.+lar** I/23

otluğ: ateşli

o.+luğ gürzin tut- I/31

Ö

öl-: ölmek

ö.-meyin I/8

öltür-: öldürmek

ö.-geyler I/14, II/10

öp-: öpmek

ö.-gey II/26; **ö.-key** I/47

öz: kendi

ö. I/21, I/30, **ö. cänni** II/16; **ö.+i** I/21, II/16, II/16, II/21, II/46

P

pend *Far.*: öğüt

p.+ler I/36

peygamber *Far.*: peygamber

p.+ler I/25, I/28, I/49, II/19, II/28, II/31

pîr *Far.*: yaşlı; tarikat kurucusu

p.+i (ol seksen miñ cehüdniñ p.) II/6

pür-nür *Far.+Ar.*: çok nurlu

p. I/52; **p. bol-** "nurla dolmak" II/48

R

Rabb *Ar.*: Tanrı

R.+im I/37, II/31 ; **R.+im** Allâh Uğan I/28, II/42

rahîm *Ar.*: çok merhametli

r. kıt- "merhemet etmek, acımak" I/53, II/49

rahmet *Ar.*: acıma, merhamet

r. II/24

ravzâ *Ar.*: bahçe

r.+dın I/13; **r.+dın** (ol r.) II/9; **r.+sığa** (ol Muhammed r.) II/9; **r.+ıña** (Muhammed r.) I/13

resûl *Ar.*: resul, elçi, peygamber

R. I/38, II/43; **r.+lerni** I/1

reyhân *Ar.*: fesleğen

r. atlıg bostânlarımı II/39; **r.** atlıg bostânları II/44

Rûm *y.a.*: Anadolu

R.+ğa (kél-) I/10, **R.+ğa** (var-) II/6

S

şad *Ar.*: yüz

ş. I/7

sādât *Ar.*: seyyitler

s. I/6

sağ: sağ taraf

s. II/29

sağa: sana

s. I/45

sarı: taraf; tarafına, taraf -a doğru

s. (Mekke s.) I/13

secde *Ar.*: secde, yere kapanma

s. kıt- "secde etmek" II/25; **s.** birle meşgûl bol- II/42, I/37

sefer *Ar.*: yolculuk

s. kıt- "yolculuğa çıkmak" I/11, I/13, II/7, II/9

sekkiz: sekiz

s. (on s. miñ 'âlem) I/38, II/43; **s.** uçmağ nûri birlen I/52, II/48

seksen: seksen

s. (ol seksen miñ cehüdniñ pîri) II/6

selâm *Ar.*: selam

s. kıt- "selam vermek" I/15, II/11

seyyid *Ar.*: efendi, bey

s. sādât 'âlimler I/6

seyyid-zâde *Ar.+Far.*: beyoğlu

s. II/3

sén: sen

s. II/17; **s.-sén** II/20, II/44; **séñdın** I/45, I/48, II/20, II/24, II/27, II/43; **séñiñ** I/38

sıgın-: sığınmak

s.-ıp I/46

şurât *Ar.*: yol, sırat köprüsü
ş.+ı II/34, II/35; **ş.+nı** I/30
siz: siz
s. II/47, II/45; *sizdin* I/40
son: son
s. (kırk yıdın s.) I/22, II/17
sor-: sormak
s.-gay I/25
soyun-: soyunmak
s.-up I/40
söyün-: sevinmek
s.-üp I/40
söz: söz
s. I/28, II/31
su'âl *Ar.*: soru
s. I/25
sun-: sunmak
s.-up II/45
şür *Ar.*: kıyamet günü İsrâfil'in üfleyeceği
boru
ş.+ın I/21, I/23; **ş.+nı** I/20, I/22; **ş.+un**
II/15, II/16, II/17, II/18; **s.+ıynı** II/17
Süleymân *k.a.*: Hâkîm Süleyman
S. II/49
sür-: sürmek, çıkarmak
s.-üñ II/34; **s.-üp** I/31, II/36
sürt-: sürtmek
s.-key I/13, II/9
Ş
şād-mān *Far.*: sevinçli, mutlu
ş. bol- “mutlu olmak” I/11, I/42, I/49,
II/4, II/7, II/28, II/46
şarāb *Far.*: şarap
ş. II/32
şarāb-ħor *Far.*: şarap içen
ş. I/29
şefā'at *Ar.*: bağışlanma aracılığı
ş.+ke kél- I/25, II/19; **ş.+ıñ** I/34, I/44,
II/23, II/25, II/39; **ş.+ıña** sığın- I/46
şeh(i)r *Far.*: il, kent
ş.+lerde I/9
şeytān *Ar.*: şeytan
ş. II/32

T

tā'at *Ar.*: ibadet etme, Tanrı'nın emirlerini
yerine getirme
t. kıl- “Tanrı'ya kulluk etmek,
emirlerini yerine getirmek” I/53, II/49,
t. birle rahîm kıl- I/53, **t.** birle rahîm
kıl-II/49
taķı : dahi
t. I/1, I/2, I/3, I/4, I/5, I/6, I/7, I/8, I/9,
I/10, I/11, I/12, I/13, I/14, I/15, I/16,
I/17, I/18, I/19, I/20, I/21, I/22, I/23,
I/24, I/25, I/26, I/27, I/28, I/29, I/30,
I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37,
I/38, I/39, I/40, I/41, I/42, I/43, I/44,
I/45, I/46, I/47, I/48, I/49, I/50, I/51, I,
52, I/53, II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6,
II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13,
II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19,
II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25,
II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31,
II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37,
II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43,
II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49
tamām *Far.*: tamam, bütün
t. I/1, I/6, I/14, I/17, II/1, II/3, II/10,
II/12
tamuğ: cehennem
t. I/39, II/44; **t.** içre I/45, II/24, II/39; **t.**
(ol t. üzere) II/34; **t.+nuñ** otığa I/33,
II/38; **t.+dın** I/34; **t.+ın** (belā t.) I/6
tapa: -a/-e doğru
t. (Bağdād t.) II/7, t. (Mehdî t.) II/8, t.
(Mekke t.) II/9
tart-: çekmek
t.-ıñ (tamuğ üzere şirāfını t.) II/34
taş: taş
t.+lar I/18, II/13, II/13
tavāf *Ar.*: tavaf, etrafını dolanma
t. kıl-: “tavaf etmek” I/43, II/22
ta'zīm *Ar.*: yüceltme, ululama
t. kıl-: “ululamak, yüceltmek” I/48, II/27
t. birle I/15, II/11
te'ālā *Ar.*: yüce olsun
t. (Hâķ t.) I/6, II/3
ten *Far.*: ten, vücut, beden
t.+lerige I/23, II/18

tersā Far.: Hiristiyan, kâfir

t. I/10

té-: demek, söylemek; krş. **dé-**

t.-gey I/4, II/5, II/9, II/17, II/17, II/20,
II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/24,
II/24, II/25, II/26, II/26, II/27, II/27,
II/28, II/31, II/33, II/34, II/34, II/35,
II/37, II/38, II/39, II/40, II/40, II/41,
II/42, II/43, II/43, II/43, II/44, II/44,
II/44, II/45, II/46, II/47, II/47, II/47;
t.-p I/27, II/30; **t.-yü** I/3, I/4, I/37,
II/42

Téğri: Tanrı

T. I/9

ték: dik

t. (yaş olan t.) II/18

tirig: diri

t. cānlar I/21, II/15

tér: ter

t.+ler II/33

titre-: titremek

t.-p tur- I/25, II/19

toğuz: dokuz

t. yüz toğsan dörd I/9; tamām tükel t.
yüzde I/14, II/10; t. yüz onbêşde I/17,
t. yüz toğsan bêşde I/19, I/20; t. ay t.
künde I/47; t. yüzde II/12, II/14; t. (ol
t. yüzde) II/15

toğsan: doksan

t. (toğzyüz t. dörd) I/9,
(toğzyüz t. bêşde) I/19, (toğzyüz t. yettide)
I/20

tol-: dolmak

t.-ğay I/2, II/2

t.-up I/20

ton: don, giysi

t.+ın (otdın t. kény-) II/23

t.+lar (otdın t. kény-) I/44

Tūr Ar.: Tur dağı

T.+ğa (aş-) I/17, II/12

tur-: durmak; kalkmak; (yardımcı) fiil olarak
devamlılık ifadesiyle bildirme kipini teşkil
eder

t.-ğay (titrep t.) I/25, (kélip t.) I/25, I/44,
II/19, (tikip t.) I/27, II/30, (tutup t.)

I/31, I/50, II/29, II/36, (kélip t.) I/34,
I/42, (basıp t.) I/50, (basup t.), (tutup
t.) I/31, I/48; II/29, (titrep t.) II/19,
(yığlap t.) II/22, (kélüp t.) II/23, II/39;
(kélüp t.) I/30, (éşitüp t.) II/37; **t.-up**
I/4, II/11; **t.-up** (bilip t.) I/3

tut-: tutmak, sunmak, yerine getirmek

t.-ğıl I/39, II/24; **t.-kıl** II/44; **t.-up turğay**
I/31, I/50; **t.-up** (élin t.) II/26, **t.-up**
aluban II/26, **t.-up turğay** II/29, **bas-up**
turğay II/29, II/36; **t.-uban** II/30

tutul-: tutulmak

t.-up (kün t.) I/12, II/8

tükel: tam, bütün

t. I/14, I/17, II/10

türlük: türlü

t. türlü belâ I/2, I/12, II/2

U

u Far.: ve

cehüd u tersā I/10

uçmağ: cennet

u. (sekkiz u. nün birle) I/52, **u.** (sekkiz
u. nürî birlen)II/48

uç-: uçmak

u.-uban I/18

uftan-: utanmak

u.-may II/5

uftan-: utanmak

u.-mayın II/5

uftanmağ: utanma

u.+tın II/33

Uğan: Tanrı

U. (Rabbim Allāh U.) I/28, II/31; **U+ım**
II/13, II/47; **U.** (meñü bākī ol U.)
II/16, II/19; **U+ım** (ol U.) I/18, I/24,
I/25, I/38, I/51, I/53, II/34, II/49;
U.+ımdın nidā kél- II/43; **U.+ıñdın**
nidā kél- I/29

uluğ: büyük

u. kiçik şehrlerde I/9, **u.** (şamug u.
ferişteler) II/22

ur-: vurmak; koymak

u.-ğay II/31; **u.-ğay** (başın u.) II/25, **u.-**
ğay (heybet u.) II/38; **u.-mağay** (dem
u.) I/28

uruş: savaş
u. kıl- “savaşmak” I/12, II/7
uşal: işte o
u. I/29; **u.** mel’ün I/9
Ü
üç: üç
ü. (on sekkiz miñ ‘âlem fâhri Resül ü.) I/38
üçünçi: üçüncü
ü. I/22
ümmet *Ar.:* ümmet
ü. II/42; **ü.+im** (vây ü.) I/32; **ü.+içe** I/39, II/44; **ü.+leri** (Muhammed’niñ ü.) II/8, I/12, I/19, **ü.** (ol Muhammed ü.) II/8, II/14; **ü.+lerim** I/33, **ü.+lerim** hâlı I/30, I/35, II/40; **ü.+lerim** II/33, II/35, II/38; **ü.+lerim** (kamuğ ü. yüzün kör-) II/47; **ü.+lerim** (ol ménim ü.) II/37
ün: ses
ü. I/19, I/32; **ü.+ün** (feryâd ü.) II/37
ür- üflemek
ü.-ğay I/20, I/21, I/23; **ü.-gey** II/15, II/16, II/17, II/18; **ü.-ğıl** I/22; **ü.-gil** II/17
üzengü: üzengü
ü.+sin basıp tur- I/50
üzre: üzere
ü. (ol tamuğ ü.) II/34
V
va‘de *Ar.:* vâde; bir iş için önceden belirlenen zaman
v.+ge vefâ kıl- “sözünü yerine getirmek” I/35
vâh *Ar.:* yazık
v. II/37
var: var
v. II/1, II/2, II/3, II/4, II/5, II/6, II/7, II/8, II/9, II/10, II/11, II/12, II/13, II/14, II/15, II/16, II/17, II/18, II/19, II/20, II/21, II/22, II/23, II/24, II/25, II/26, II/27, II/28, II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/36, II/37, II/38, II/39, II/40, II/41, II/42, II/43, II/44, II/45, II/46, II/47, II/48, II/49
var- varmak

v.-ğay II/6
vâveş *Far.:* karışıklık
v. I/9
vây: vay
v. I/32
vefâ *Ar.:* vefâ, sözünde durma, sadık olma, dostluk gösterme
v. kıl- “sözünde durmak” I/35, II/40
vér- vermek; krş. **bér-**
v.-dim II/44; **v.-gey** II/49
Y
yâ *Far.:* veya, yahut
y. II/20
yâd *Far.:* hatırlama, anma
y. kıl- “hatırlamak, anmak” I/32; **y. kılma-** “anmamak” I/4; **y.+ımı** (Hâk y.) I/4
yalğan: yalan
y. I/4
yanlıg: gibi, benzer
y. (bilip turup bilmes y.) I/3
yâr *Far.:* yar, sevgili, dost
y. (ol çehâr y.) I/37
yarağ: hazırlık; silah
y.+ımı (Cebâr’ıl y. tut-) II/29
yarat- yaratmak
y.-dı I/1, II/1, II/1; **y.-tı** I/1
yaş (I): gözyaşı
y.+ı (kağre kağre y.) I/46; **y.+lar** (kağre kağre y.) II/25
yaş (II): genç
y. olan ték II/18
Ye‘cüc *Ar.:* kısa boylu kavim; kıyamet gününü haber vermek için ortaya çıkacak yaratık.
Y. I/17, II/12; **Y.+lerni** I/18, II/13
yene: yine
y. II/14, II/15
yesir <*Ar. esir:* tutsak
y. bol- “tutsak olmak” II/5
yetim *Ar.:* yetim
y. I/48, II/27
yetti: yedi
y.+de (toğuz yüz toğsan y.) I/20
yét- yetişmek, ulaşmak

y.-ip yügrüp kél- I/35
yér: yer, yeryüzü
y. I/21, II/15; **y.+ni** I/1, II/1; **y. +de** I/20
yéryüzi: yeryüzü
y.+ge I/22; **y.+ne** II/17
yığla-: ağlamak
y.-p kél- I/26, I/42; **y.-p tur-** II/22
yığlaş-: ağlaşmak
y.-uban I/49
yıgıl-: yığılmak
y.-ip I/27, I/43
yıl: yıl, sene
y.+dın (kırk y. son) I/22, II/17
yok: yok
y.+dır II/20; **y.+tur** I/40
yoldaş: yoldaş
y. II/45
y.-ğ I/49
yörü-: yürümek; gezinmek
y.-gey I/32; **y.-ğ** I/41, I/51; **y.-p** I/15, I/16
yügür-: hızlıca gitmek
y.-üp I/35, I/36, I/43, I/47, II/21, I/32, II/37, II/40, II/41, II/46
yüz (I): yüz
y.+in (kamuğ ümmetlerim y. kör-) II/47;
y.+in sürt- I/13; **y.+in** sürt- (ol Muḥammed ravzasığa) II/9; **y.+in** öp- I/47; **y.+ün** öp- II/26
yüz (II): yüz
y. (toquzy. toqsan dördde) I/9; **y.** (toquz y. onbeş) I/17; **y.** (toquzy. toqsan) I/19; **y.+de** (toquz y.) I/14, II/14;
y.+de (tamām tükel toquz y.); II/10;
y.+de (toquz y. on béşde) II/12; **y+de** (ol toquz y.) II/15

Z

zād <Far. *zāde*: doğmuş
z. II/11
zālim Ar.: zulüm eden
z.+ ler I/5
zamāne Ar.: şimdiki zaman, yaşanan günler
z. I/2, I/8, I/20, II/2, II/5
zebānī Ar.: cehennem görevlisi; krş.
zebāniye

z.+ğa II/38; **z.+ler** II/36
zebāniye Ar.: cehennem görevlisi; krş.
zebānī
z. I/31
zebāniyet Ar.: cehennem görevlisi
z.+ğa I/33
zinā <Ar. *zinā*?: evlilik dışı cinsel ilişki
z. kıt- “zina yapmak.” I/2, II/2

Kaynakça

- Âhîr Zamân*, Kazan 1907: Özbekistan Fenler Akademisi Ebu Reyhan Birunî Namındaki Şarkşinaslık Enstitüsü Taş Basmlar Bölümü Envanter Numarası: 18948
- ARAT, Reşit Rahmeti (1979), *Kutadgu Bilig, III İndeks*, İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1993), “Hakîm Ata” maddesi, *İA*, 5/1: 101-105, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ATA, Aysu (1997), *Nasrû'd-dîn Bin Buhanû'd-dîn Rabgûzî Kısasû'l Enbiyâ (Peygamber Kıssaları), II Dizin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATALAY, Besim (1986), *Mahmud Kaşgari Divanü Lûgati't Dizini IV*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BUHÂRÎ, Muhammed Şerîf î, *Hüccetü'z-Zâkirîn li reddi'l-münkirîn*, Süleymaniye Ktp., Reşit Efendi, nr. 372, vr. 97^b-98^a
- CAFEROĞLU, Ahmet (1984), *Türk Dili Tarihi II*, İstanbul: Enderun Yayınları.
- CLAUSON, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictinory of Pre-thirteenth-Centruy Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- DEWEESE, Devin (2003), “Hakim Ata” *Elr.*, Volume XI: 573-574.
- Divan-ı Hikmet* (H.1260), İstanbul Üniversitesi Ktp. Türkçe Yazmalar, nr: 3898.
- ECKMANN, Janos (1988), *Çağatayca El Kitabı*, (çev. Günay Karaağaç), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ERASLAN, Kemal, (1996), *Alî-şîr Nevâyî: Nesâyimü'l- Maḥabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve I Metin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (1991), *Ahmed-i Yesevî Divân-ı Hikmetten Seçmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (1992), “Divan-ı Hikmet Nüshalarının Dili”, *Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri 26-27 Eylül 1991*, s. 21-23, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (1996), *Mevlânâ Safiyü'd-dîn Neseb-nâmeTercümesi*, İstanbul: Yesevî Yayıncılık,
- ERASLAN, Kemal (1977), “Yesevî'nin Fakr-nâmesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XII: 45-120, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Hakîm Ata Kitabı*, Özbekistan Fenler Akademisi Ebu Reyhan Birunî Namındaki Şarkşinaslık Enstitüsü El Yazmalar Bölümü, nr. 1552, vr. 25^a- 36^a.

Hakīm Ata Kitābı (1846): Kazan.

HAKKUL, İbrahim, Seyfeddin Refiddin (1991), *Süleyman Bakırganıy: Bakırgan Kitabı*, Taşkent: Yazuvçı Neşriyatı.

HOFMAN, H. F. (1968), *Turkish Literature, A Bio-Bibliographical Survey, Section III, Part I*, Volume I-3, Utrecht.

KAYA, Önal (1998), “Süleymān Hākīm Ata Bakırganī ve Şiirleri”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 8:73-209, İstanbul: Simurg Yayınları.

KÖPRÜLÜ, Fuad (1981), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

LĀHŪRĪ, Mevlāna Ġulām Server (H.1312/M.1984), *Hazīnetü’l-aşfiyā*, Kānpūr (Cownpore)

MALOV, E. A. (1897), Kniga o poslednem vremeni (İli o koçine mira) “Āhır Zaman Kitābı,” *IOAIE*, T. 14 Kazan.

OKUYUCU, Cihan (1995), *Cevāhirü’l- Ebrār min Emvāci’l- Bihār*. Müstensihi, Mahmud bin Hasan bin Şeyhu’n- Nakşibendī’dir (H.1002/M. 1593), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları.

ÖLMEZ, Zühal (1995), “Eyyüb ve Çağatayca Şiirleri” *Türk Dilleri Araştırmaları*, 5: 105-170, Ankara: Simurg Yayınları.

STEINGASS, F. (1975), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, (New Reprint), Beirut.

ŞEYH ŞÜLEYMAN EFENDİ (H.1298), *Lügat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmānî*, İstanbul.

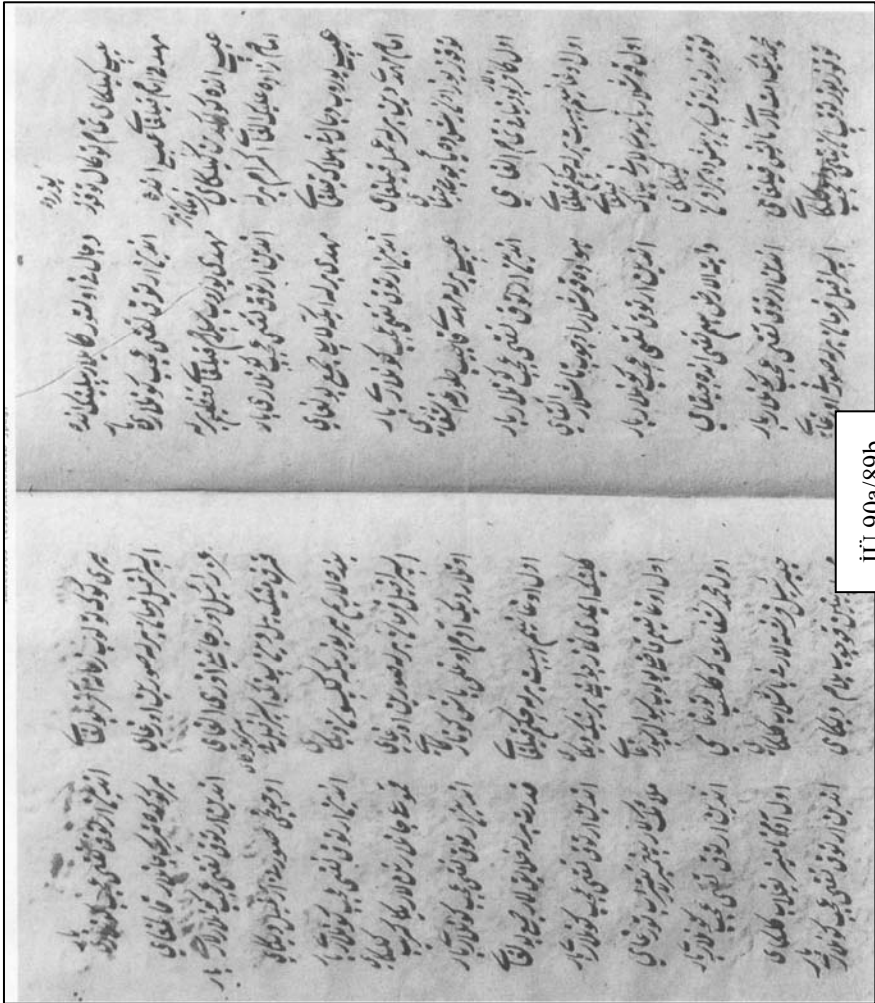
ŞÜKÜROV, Resul Muhammed Aşırbay Oğlu (1992), *Ahmed Yeseviy: Dıvan-ı Hikmet*, Taşkent.

TEKCAN, Münevver (1997), *Hakim Ata ve Bakırgan Kitabı*, Seçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi, Konya.

TEKCAN, Münevver (2003), “İmâm-ı Azam Ebû Hanîfe’nin Kıssası”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15: 121-168, Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.

TEKİN, Talat (1988), *Orhon Yazıtları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

YÜCE, Nuri (1988), *Mukaddimetü’l-edeb*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

iiÜ 91a/90b

iÜ 92a/91b

1200x24b (page)

آخرت اسباب میں قرار پر کیا ہے
الذبح الرائق للشمس عبد کو اللہ کی بار

قل توبوا جہد علیکم مبدلی دنیوی سے
اولیاء عالم غایبم علیکم برہم خیم فیضان

iÜ 93a/92b

The Book of Ahir Zaman Kitab by Hākīm Ata

Research Assist. Mūnevver TEKCAN*

Abstract: During the XII- XIII centuries in Central Asia and Turkistan Hākīm Suleymān Ata played an important part in establishing and spreading the Yesevi tradition. He was third successor of Yesevī and well known among the Turks as a successor of Yesevi. Most Hākīm Suleymān Ata's activities were based around Harezm. One of the his works is *Āhir Zamān Kitābı*. This paper compares three different versions of *Āhir Zamān Kitābı* providing transcriptions and a grammatical index containing a dictionary.

Key Words: Yesevi tradition, Hākīm Suleymān Ata, *Āhir Zamān Kitābı*.

*Kocaeli University, Faculty of Science and Letter / KOCAELİ
munevvertekan@hotmail.com

"Книга О Последнем Дне Мира" Хаким Ата

Мюневвер Текджан*

Резюме: Сулейман Хаким Ата, занимающий важное место в создании и распространении традиции Яссави в Туркестане и Средней Азии в 12 и 13 веках, является наиболее известным среди Тюрков и третьим преемником Ахмета Яссави. Одно из произведений Сулеймана Хаким Ата является "Книга О Последнем Дне Мира" которая была активной в Хорезмском регионе. В этом произведении имеются транскрипция текста, сравнённая с различными версиями произведения, разница версий, индекс грамматики и словарь.

Ключевые слова: Традиция Яссави, Сулейман Хаким Ата, Книга О Последнем Дне.

* Университет Коджаели Факультет Естественных Преподователь Отделения Турецкий Язык и Литература/ Коджаели
munevvertেকcan@hotmail.com